

Dr hab. Renata Zubrzycka

Lublin, 6 lipca 2026

Katedra Metodologii Nauk Pedagogicznych

Uniwersytet Marii Curie -Skłodowskiej w Lublinie

**Recenzja w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego
w dziedzinie nauk społecznych, dyscyplina pedagogika
Pani dr Małgorzacie Moszyńskiej**

1. Przebieg kariery zawodowej

Pani dr Małgorzata Moszyńska ukończyła studia magisterskie na kierunku: pedagogika specjalna w 1999 roku. W 2016 roku uzyskała tytuł doktora nauk społecznych, w zakresie pedagogiki, na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego, na podstawie dysertacji „Środowisko szkolne w narracjach uczniów z Zespołem Aspergera”. Promotorem w przewodzie doktorskim był Prof. dr hab. Amadeusz Krause. Habilitantka ukończyła ponadto Studium Terapii osób z Autyzmem i ich Rodzin (SYNAPSIS, 2001), Podyplomowe Studia Logopedyczne (Uniwersytet Gdański, 2004) oraz Podyplomowe Studia Neurologopedyczne (Uniwersytet Gdański, 2022). Od 2015 roku do chwili obecnej jest zatrudniona w Akademii Nauk Stosowanych (wcześniej Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej) w Elblągu jako wykładowca, pracownik badawczo - dydaktyczny, od 2023 roku jest także pracownikiem badawczo-dydaktycznym w Zakładzie Pedagogiki Specjalnej na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego.

Poza jednostkami naukowymi Habilitantka zatrudniona jest aktualnie w dwóch podmiotach: Poradni Zdrowia Psychicznego dla Dzieci przy Wojewódzkim Specjalistycznym Szpitalu Dziecięcym w Olsztynie (od 2024 r., jako pedagog specjalny) oraz w Centrum Diagnostyki, Leczenia i Terapii Autyzmu przy Wojewódzkim Specjalistycznym Szpitalu Dziecięcym w Olsztynie (od 2010 r., jako pedagog specjalny, pełni funkcję kierownika).

2. Ocena głównego osiągnięcia naukowego w procedurze ubiegania się stopień doktora habilitowanego

Dr Małgorzata Moszyńska jako osiągnięcie naukowe, w świetle art. 219. ust.1, pkt 2 obowiązującej Ustawy o tytule i stopniach naukowych, przedstawiła cykl publikacyjny pod tytułem:

„Edukacja, środowisko i społeczne funkcjonowanie osób ze spektrum autyzmu - od narracji uczniów po systemy wsparcia”

W skład cyklu, opublikowanego w latach 2017-2025, wchodzi: jedna monografia oraz pięć artykułów naukowych:

1. Moszyńska M. (2025). Autyzm. System diagnozy, edukacji i wsparcia jako determinanta aktywności zawodowej osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu w Polsce wobec wybranych systemów europejskich. Oficyna Wydawnicza Impuls.
2. Moszyńska, M. (2025). Doświadczenie życia przez mężczyznę z autystycznym spektrum zaburzeń. *Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej* (53), 127-143.
3. Moszyńska, M. (2025). Changes in the population of people with autism spectrum disorder in Poland between 2012 and 2023. *Polish Annals of Medicine*, 32(1), 116-120.
4. Moszyńska, M. (2024). Zmiany w populacji osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu na podstawie analizy danych zastanych w Centrum Diagnozy, Leczenia i Terapii Autyzmu w Olsztynie. *Człowiek Niepełnosprawność Społeczeństwo*, 64(2), 91-99
5. Moszyńska, M. (2018). Uczeń z zespołem Aspergera w aspekcie środowiska szkoły ogólnodostępnej w narracji własnej oraz w opiniach nauczycieli. *Niepełnosprawność* (30), 249-258.
6. Moszyńska, M. (2017). School environment in the Asperger Syndrome students narration, research conclusions. *Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej* (19), 161–170.

2g

Analiza tytułu osiągnięcia naukowego poddanego recenzji skupia uwagę na dwóch wymiarach: podmiotowym, który wskazuje na osobę z zaburzeniami w spektrum autyzmu, a także przedmiotowym, dotyczącym kontekstów jej funkcjonowania ujętych wielowymiarowo jako: „Edukacja, środowisko i społeczne funkcjonowanie osób [...]”

Wstępna analiza treści objętych cyklem publikacyjnym odsłania interdyscyplinarny oraz szeroki kontekst zainteresowań naukowych Habilitantki. Zarówno interdyscyplinarność badań naukowych, jak i wielokontekstowość ujęcia funkcjonowania osób neuroatypowych stanowią obszary cieszące się rosnącym zainteresowaniem światowych ośrodków naukowych, co potwierdza słuszność wytyczonej przez Habilitantkę drogi naukowej.

Należy zaznaczyć, że w Autoreferacie tytuł wskazanego osiągnięcia brzmi odmiennie niż tytuł zamieszczony we Wniosku o przeprowadzenie postępowania, tj. „Edukacyjne, środowiskowe, systemowe i populacyjne konteksty funkcjonowania uczniów i dorosłych z autystycznym spektrum zaburzeń”, co prawdopodobnie jest błędem edytorskim.

Monografia: „Autyzm. System diagnozy, edukacji i wsparcia jako determinanta aktywności zawodowej osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu w Polsce wobec wybranych systemów europejskich.” liczy 207 stron. W tytule bardziej uzasadnionym byłoby zastosowanie liczby mnogiej (systemy) w odniesieniu do wymienianych kolejno trzech dookreśleń rodzajowych: diagnozy, edukacji i wsparcia. Świadczy on niewątpliwie o podjęciu przez Habilitantkę ambitnego wyzwania, istotnego z punktu widzenia narastających potrzeb społecznych, by dokonać analizy szerokiego spektrum zagadnień kształtujących życie osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu i członków ich rodzin w ujęciu systemowym.

Monografię otwiera rozbudowany Wstęp (s. 9-25), który de facto można uznać za Wprowadzenie do badań własnych, zawiera bowiem informacje na temat teoretycznego uzasadnienia podjętej przez Habilitantkę problematyki badawczej oraz kategorie metodologiczne kluczowe dla oceny projektu badawczego.

Po nakreśleniu obrazu przemian paradygmatycznych w ujęciu niepełnosprawności, Habilitantka przedstawia światowe i polskie dane epidemiologiczne dotyczące rosnącej populacji osób w spektrum autyzmu. Prezentacja powyższych danych stała się przyczynkiem do rozważań na temat szerokiego spektrum problemów dotyczących tej grupy osób i koniecznych zmian, m.in. w zakresie postaw społecznych, prawodawstwa i organizacji systemu diagnozy.

W dalszej części Wstępu Habilitantka odwołuje się do wniosków z badań, realizowanych w ramach pracy doktorskiej na temat środowiska szkolnego w narracjach uczniów z zespołem Aspergera oraz doświadczeń własnej pracy klinicznej z pacjentami w spektrum autyzmu, sugerując, że stały się one inspiracją do podjęcia badań własnych. Postawiono następujące pytania badawcze:

1. W jaki sposób w Polsce i wybranych krajach europejskich funkcjonuje system edukacji, diagnozy oraz wsparcia instytucjonalnego dla osób z autystycznym spektrum zaburzeń; jakie są różnice i podobieństwa w tych systemach?
2. Jaka jest aktywność zawodowa osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu w Polsce i jak kształtuje się ona na tle wybranych krajów europejskich?
3. Jakie są główne wyzwania i problemy związane z diagnozowaniem, edukacją, instytucjonalną opieką nad osobami ze spektrum autyzmu w Polsce?
4. W jakim zakresie zasadna jest implementacja europejskich rozwiązań systemowych dotyczących osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu w Polsce?

Należy wskazać, że zaprezentowana problematyka badawcza nie jest w pełni spójna z tematem pracy, gdyż nie sformułowano pytania badawczego, dotyczącego relacji między systemem diagnozy, edukacji i wsparcia a aktywnością zawodową.

Badania własne osadzono na gruncie teorii ekologicznej Uriego Bronfrenbrennera, która stanowi bardzo dobre tło koncepcyjne dla zaproponowanej problematyki badawczej.

Wybór metody studium przypadku został umotywowany przez Habilitantkę chęcią „zidentyfikowania systemów stanowiących egzosystem oddziałujący na jednostkę - człowieka z rozpoznaniem autystycznego spektrum zaburzeń [...]” (s.20). Wyjaśnia Ona co określa jako przypadek: „eksplorowanym przeze mnie przypadkiem jest zatem system diagnozy, edukacji i instytucjonalnego wsparcia osób z autystycznym spektrum zaburzeń, a kontekstem-sytuacja osób z autystycznym spektrum zaburzeń, ze szczególnym uwzględnieniem oddziaływania tego przypadku na ich aktywność na rynku pracy” (s.21).

W pracy zastosowano prawidłowy dobór sposobu gromadzenia danych. Zastosowano „analizę dokumentów oraz netografii w postaci klasycznej analizy treści aktów prawnych (konstytucja, ustawy, rozporządzenia, uchwały itp.), publikacji naukowych, programów, procedur, publikacji w czasopismach naukowych, dokumentów prasowych, treści zawartych na stronach internetowych, dostępnych raportów, zestawień statystycznych oraz informacji pozyskanych z Ministerstwa Zdrowia” (s. 22).

Autorka informuje o analizie i selekcji zebranego materiału badawczego oraz przeprowadzonym kodowaniu otwartym. Pewnym mankamentem jest to, że nie ujawnia bardziej szczegółowo warsztatu, tj. nie pokazuje poszczególnych etapów pozyskiwania treści, stanowiących podstawę przeprowadzonych przez siebie analiz.

Badając zjawisko systemów diagnozy, edukacji i wsparcia Habilitantka zastosowała analizę porównawczą z uwzględnieniem trzech krajów europejskich. Nie do końca jest jasne, jakie były kryteria doboru tychże państw.

We Wstępie, stanowiącym, jak wspomniano, wprowadzenie w metodologię badań własnych Habilitantka pisze: „Dobór krajów nie był przypadkowy – wszystkie państwa położone są w Europie, są także członkami Unii Europejskiej, różnią się natomiast pod względem etapu rozwojowego (jakie były wskaźniki?), liczby ludności, PKB per capita, a także wielkości zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami, w tym osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu (s.23). Powyższe treści ujęto także w formie tabeli (nr 3) zatytułowanej: „Finlandia, Portugalia, Polska, Niemcy - dane podstawowe”, z podpisem: „Źródło: opracowanie własne na podstawie Internetu, dane na 2023” (s. 23).

Z kolei w rozdziale 5.2. Habilitantka twierdzi:

„Na dobór państw wpływ miały również takie cechy wyróżniające jak pierwotnie uznawany za utopijny, a obecnie za modelowy/wzorcowy system edukacji w Finlandii, specyfika Niemiec – jako kraju, na którym Polska od wielu lat wzoruje wprowadzane rozwiązania systemowe (np. edukacyjne, ubezpieczeń społecznych), czy też fakt, że Portugalia jest jednym z nielicznych krajów, w których obowiązują przepisy dotyczące edukacji włączającej dla wszystkich uczniów” (s.106).

Struktura pozostałych części monografii obejmuje sześć rozdziałów, bibliografię, spis tabel i notę biograficzną na temat Autorki.

W rozdziale pierwszym omówiono kwestie terminologiczne, kryteria i klasyfikacje autystycznego spektrum zaburzeń, z uwzględnieniem kontekstu ich ewolucji, zaś w kolejnych trzech rozdziałach odniesiono się do kategorii pojęciowych, które Habilitantka określiła w swoim Autoreferacie jako przypadek (systemy) i kontekst (aktywność zawodowa): interdyscyplinarnie ujętej diagnozy autystycznego spektrum zaburzeń (ze szczegółowo omówioną komponentą medyczną, psychiatryczną, psychologiczną, logopedyczną i pedagogiczną, r. 2); terapii osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu (r. 3), systemowego wsparcia (prawnego, edukacyjnego, zawodowego i socjalnego) oraz zatrudnienia osób

z zaburzeniem ze spektrum autyzmu (r. 4). W rozdziale piątym Habilitantka zaprezentowała, opartą na dokumentach i publikacjach obcojęzycznych, dobrze uporządkowaną charakterystykę systemów wsparcia i opieki nad osobami z zaburzeniem ze spektrum autyzmu w Niemczech, Finlandii i Portugalii, jednak bez uwzględnienia relacji do polskiego systemu, jak zapowiada tytuł rozdziału 5, stało się to natomiast przedmiotem jej rozważań w kolejnym rozdziale (6.1).

Ostatni rozdział (6), liczący 32 strony, zatytułowano: „Wnioski z badań” (s. 157).

Zawiera on odpowiedzi na postawione pytania badawcze (rozdziały 6.1 - 6.4). Analizując funkcjonowanie systemów edukacji, diagnozy oraz wsparcia w Polsce i wybranych krajach europejskich (r. 6.1) Habilitantka stanęła przed trudnym zadaniem uchwycenia zarówno różnic i podobieństw między systemami czterech krajów w oparciu o bogaty materiał literaturowy, jak i interpretacji znaczenia poszczególnych kryteriów socjoekonomicznych dla zaistnienia cech wspólnych i rozłącznych. Z powyższego zadania wywiązała się w sposób satysfakcjonujący.

Rozważania na temat aktywności zawodowej osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu w Polsce i analizowanych krajach europejskich (r. 6.2 - odpowiedź na pytanie badawcze nr 2) zostały przeprowadzone poprawnie, z wykorzystaniem zgromadzonego materiału, Habilitantka dokonała próby interpretacji stwierdzonej niekorzystnej, na tle innych krajów, sytuacji osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu w obszarze zatrudnienia, lokując je w makrosystemie, tj. polityce państwa. Nie kwestionując słuszności tejże konkluzji, warto byłoby wzbogacić pole interpretacji potencjalnych przyczyn aktualnego stanu rzeczy odwołując się także do innych czynników, np. indywidualnych, co sugerują m.in. dane z metaanaliz.

W rozdziale 6.3: „Główne wyzwania i problemy związane z diagnozowaniem, edukacją, instytucjonalną opieką nad osobami w spektrum autyzmu w Polsce” Habilitantka odpowiedziała na postawiony trzeci problem badawczy, dokonując analizy i interpretacji poszczególnych składowych, tj. systemów w kontekście ich wzajemnych powiązań z odwołaniem do własnych doświadczeń zawodowych i kilku pozycji bibliograficznych. Rozdział powyższy ujawnia krytycyzm myślenia i trafność wnioskowania Habilitantki.

Odpowiedź na czwarte pytanie badawcze zawarto w r. 6.4 zatytułowanym: „Zakres uzasadnionej implementacji w Polsce europejskich rozwiązań systemowych dotyczących osób z autystycznym spektrum zaburzeń.” Habilitantka dokonuje w nim autorskiego wyboru elementów systemów: diagnozy, edukacji i zatrudnienia w Niemczech, Finlandii i Portugalii,

które uznaje za wartościowe i możliwe do zaimplementowania w Polsce. Zastosowana argumentacja jest w całości oparta na refleksji własnej Habilitantki, portugalskie rozwiązania dotyczące systemowego ujęcia diagnozy, edukacji i wsparcia instytucjonalnego zostały wskazane jako przykład zobrazowania w praktyce koncepcji bioekologicznej U. Bronfrenbrennera.

W rozdziale 6.5 Habilitantka zamieściła propozycję ujednolicenia podejścia w zakresie standardu postępowania diagnostycznego w rozpoznawaniu autystycznego spektrum zaburzeń:

„[...] proponuję procedurę postępowania diagnostycznego opartą na paradygmacie humanistycznym i postępowaniu medycznym, pozwalającą na interdyscyplinarny model diagnozy, opieki i edukacji w holistycznym ujęciu człowieczeństwa. [...] postuluję wdrożenie interdyscyplinarnego modelu diagnostycznego, usankcjonowanie prawne jego stosowania, w celu ujednolicenia i wystandardyzowania w Polsce przebiegu procesu diagnostycznego w kierunku rozpoznania autystycznego spektrum zaburzeń” (s. 179 -180).

Powyższe postulaty sformułowane przez Habilitantkę można uznać za ważny głos w dyskursie dotyczącym środowiskowych uwarunkowań funkcjonowania osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu w naszym kraju, a zarazem argument za uznaniem projektu badawczego, opisanego w monografii, za istotny z punktu widzenia rozwoju dyscypliny pedagogika.

Sposób przeprowadzenia dyskusji wyników, jej treść oraz refleksje końcowe, zawarte w r. 6.6 stanowią potwierdzenie zarówno kompetencji naukowych Habilitantki, jak i wartości recenzowanej monografii w obszarze teorii i praktyki pedagogiki specjalnej. Wychodząc od nakreślenia aktualnych społeczno-kulturowych uwarunkowań rzeczywistości, w której wielorakie problemy z organizacją i specyfiką procesu diagnozy, implementacją edukacji inkluzyjnej i niskie wskaźniki zatrudnienia osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu nakładają się na siebie, Habilitantka omawia - z odwołaniem do stosownej literatury przedmiotu- wnioski płynące z badań własnych, wskazuje ich ograniczenia oraz zarys problematyki przyszłych eksploracji.

Podsumowanie

Habilitantka, odwołując się do trafnie dobranej koncepcji teoretycznej U. Bronfrenbrennera, zaprojektowała i zrealizowała – w oparciu o poprawne instrumentarium

metodologiczne - badania eksploracyjne z uwzględnieniem procedur jakościowych. Mocną stroną projektu jest jego interdyscyplinarny charakter, pogłębienie analiz badanego zjawiska o kontekst komparatystyczny, z odniesieniem do źródeł zagranicznych i istotny potencjał aplikacyjny w obszarze społecznym, który dotyczy stale rosnącej populacji osób w spektrum autyzmu.

Analiza merytoryczna zawartości rozdziałów od 1 do 6 wskazuje na dobrą orientację Habilitantki w obszarze zagadnień, dotyczących zaburzeń ze spektrum autyzmu: począwszy od kwestii historycznie ujętych rozważań terminologicznych i klasyfikacyjnych, etiologii i symptomatologii, przez interdyscyplinarną wiedzę z zakresu diagnozy i terapii osób doświadczających wspomnianego wzorca rozwoju, aż do prawnych i socjologicznych, a zwłaszcza psychopedagogicznych analiz poszczególnych składowych projektu naukowego.

Zapowiedziane we Wstępie procedury badawcze i osadzenie na gruncie badań konstruktywistycznych znalazły swoje potwierdzenie w prezentowanych treściach i sposobie ich interpretacji. Na duże uznanie zasługuje fakt zgromadzenia bardzo dobrego i obszernego materiału analitycznego w postaci obcojęzycznych dokumentów w językach narodowych poszczególnych państw, które objęto badaniami: niemieckim, fińskim i portugalskim, co świadczy o wysokim zaangażowaniu Habilitantki i determinacji w dociekaniach naukowych. Wartościowym elementem opracowania są także krytyczne analizy funkcjonowania polskiego systemu diagnozy osób w spektrum autyzmu oraz jego powiązań z systemami edukacji i wsparcia tychże osób (r. 6.3), wysunięcie i uzasadnienie postulatu wdrożenia modelu interdyscyplinarnej diagnozy i wsparcia, który warto byłoby uszczegółowić w przyszłych autorskich publikacjach (por. Emeryk A., Wojnarska A., Zubrzycka R., „Interdyscyplinarność w diagnozie i terapii dzieci z chorobami alergicznymi układu oddechowego”, 2018).

Uwagi krytyczne dotyczą:

- niepełnej spójności tematu pracy z problematyką badawczą. Zaproponowany przez Habilitantkę tytuł zawierający określenie „determinanta” jest tezą do zrealizowania, która nie ma odzwierciedlenia w pytaniach badawczych,
- nietrafnym sformułowaniu drugiego pytania badawczego, które w zaproponowanej postaci zawiera w sobie dwa aspekty analizowanego zjawiska: opisowy i porównawczy,

- braku jednoznacznej operacjonalizacji kryteriów doboru państw europejskich do porównania systemów diagnozy, edukacji i wsparcia instytucjonalnego,
- braku odniesienia do współczesnych światowych badań metaanalitycznych i systematycznych przeglądów, dotyczących zagadnienia zatrudnienia i aktywności zawodowej osób w spektrum autyzmu, np.: Chen, J. L., Leader, G., Sung, C. i Leahy, M. (2015). Trends in employment for individuals with autism spectrum disorder: A review of the research literature. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 2(2), 115–127; Pillay, Y. i Brownlow, C. (2017). Predictors of successful employment outcomes for adolescents with autism spectrum disorders: A systematic literature review. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 4(1), 1–11 ; Seaman, R. L. i Cannella-Malone, H. I. (2022). Vocational interventions for adults with autism spectrum disorder: A systematic review and meta-analysis. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders*, 9(3), 321–335,
- nieuwzględnienie w bibliografii znaczących dla przedmiotowej problematyki polskich pozycji literaturowych, takich jak: Błeszyński J. (2023). Co osoby z autyzmem mówią nam o edukacji? Raport z badań, UKSW, Warszawa; Płatos, M., Pisula, E. (2019). Service use, unmet needs, and barriers to services among adolescents and young adults with autism spectrum disorder in Poland. *BMC health services research*, 19(1), 587; Prokopiak A. (2017). Osoba ze spektrum autyzmu w biegu życia, Wyd. UMCS, Lublin,
- drobnych błędów edytorskich i językowych, braku precyzji wyrażania myśli, co skutkuje niejasnością fragmentów tekstu oraz incydentalnego używania osobowych form czasownikowych w naukowej narracji,
- uwzględnianie własnych opinii jako jedynego kryterium interpretacji prezentowanych treści, bez odwołania się do literatury przedmiotu (r. 6.1, odpowiedź na pytanie badawcze nr 1). Zamieszczanie autorskich opinii, zwłaszcza o charakterze polemicznym, jest usankcjonowanym i wartościowym sposobem prowadzenia naukowego dyskursu, aczkolwiek nie powinny one stanowić jedynego komentarza analizowanych treści. Warto jednak zaznaczyć, że bogate doświadczenie zawodowe Habilitantki w obszarze diagnostyki spektrum zaburzeń autystycznych oraz wielość perspektyw i źródeł inspirujących Jej refleksje stanowią same w sobie pozytywny zasób, co znajduje odzwierciedlenie w jakości wniosków z badań własnych.

Przedstawione przez Habilitantkę w cyklu powiązanych tematycznie publikacji artykuły obejmują pięć prac empirycznych, w tym trzy zrealizowane z zastosowaniem procedury jakościowej, dwie zaś - ilościowej.

Pierwszy z artykułów: Moszyńska M. (2025) „Doświadczenie życia przez mężczyznę z autystycznym spektrum zaburzeń” stanowi ważny głos w dyskursie naukowym na temat dorosłości osób neuroatypowych w Polsce, zarówno ze względu na podjętą problematykę, jak i dobór strategii badawczej. Opiera się na wykorzystaniu analizy jakościowej, przedmiotem badań jest biografia mężczyzny ze zdiagnozowanym w dorosłości zespołem Aspergera. Dla dogłębnego zrozumienia indywidualnych doświadczeń mężczyzny, Habilitantka zastosowała analizę pól tematycznych według założeń Arona Gurwirtha. Dobrze wprowadzenie teoretyczne i metodologiczne, rzetelna analiza materiału badawczego i trafna interpretacja z odniesieniem do literatury przedmiotu, gwarantują wysoką przydatność publikacji do wykorzystania przez przyszłych badaczy, a także specjalistów – praktyków w obszarze nauk społecznych.

Dwie kolejne publikacje z wykorzystaniem analizy narracji jako metody, można uznać za konsekwentnie rozwijany przez Habilitantkę nurt badań nad funkcjonowaniem uczniów z zespołem Aspergera w mikrosystemie szkoły ogólnodostępnej. Zasadność kontynuacji pracy badawczej skoncentrowanej wokół problematyki zainicjowanej w ramach dysertacji doktorskiej potwierdzają: literatura przedmiotu (m.in. Boshoff, Redmond i in., 2025), ponadto rosnące wskaźniki epidemiologiczne zaburzeń ze spektrum autyzmu i tocząca się m.in. w pedagogice specjalnej dyskusja wokół efektywności edukacji włączającej.

W artykule polskojęzycznym: Moszyńska, M. (2018) „Uczeń z zespołem Aspergera w aspekcie środowiska szkoły ogólnodostępnej w narracji własnej oraz w opiniach nauczycieli” dokonano interpretacji uczniowskich narracji z uwzględnieniem funkcji szkoły oraz wypowiedzi nauczycieli na temat funkcjonowania psychospołecznego tychże uczniów na terenie placówki, które doprowadziły do konkluzji Habilitantki, iż „skuteczność procesu integracji w odniesieniu do badanych uczniów jest dużo niższa niż mogłaby być.” (s. 256), a także: „Tempo [...] ewolucji sposobu myślenia i pracy nauczycieli nie nadąża za wprowadzonymi rozwiązaniami prawnymi, powodując dysonans, którego „ofiara” staje się proces edukacji włączającej, a wraz z nim uczeń z zespołem Aspergera” (s. 257). Zanotowane mankamenty opracowania to: zbyt wąski zakres tematyczny wprowadzenia teoretycznego oraz brak opisu procedury badania nauczycieli. Anglojęzyczna publikacja: Moszyńska, M. (2017)

2g

„School environment in the Asperger Syndrome students narration, research conclusions”, jest dobrze uzasadnionym teoretycznie jakościowym studium, opartym o wywiad narracyjny, którego przedmiotem uczyniono środowisko szkolne i relacje między tymże środowiskiem a znaczeniem nadawanym mu przez uczniów z zespołem Aspergera. W opisie metodologicznym (w artykule nie wyodrębniono strukturalnych części składowych) uwzględniono cel i pytanie badawcze, kryteria doboru grupy oraz wiek, płeć i liczbę badanych uczniów. Wyniki badań zostały przedstawione w ujęciu syntetyzującym i ukazują niejednoznaczny obraz szkoły w percepcji badanych, co zostało umiejętnie zinterpretowane przez Habilitantkę z odniesieniem do procesu wdrażania przez Polskę Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami.

Dwa kolejne artykuły, wskazane jako elementy cyklu, odbiegają zasadniczo od dotychczas omawianych ze względu na przedmiot badań oraz przyjętą metodę badawczą. Są to: Moszyńska, M. (2025) „Changes in the population of people with autism spectrum disorder in Poland between 2012 and 2023” oraz Moszyńska, M. (2024) „Zmiany w populacji osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu na podstawie analizy danych zastanych w Centrum Diagnostyki, Leczenia i Terapii Autyzmu w Olsztynie”.

W Autoreferacie Habilitantka przekonująco uzasadnia decyzję o podjęciu tematyki z zakresu analizy dynamiki zmian i struktury populacji osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu, wskazując na ewolucję swoich zainteresowań naukowych, w tym wypadku wchodzących w ścisły związek z socjologią i naukami o zdrowiu: „Badania o charakterze populacyjnym umożliwiają mi dalszą pracę badawczą nad systematycznym rozwojem pedagogiki w wymiarze systemowym - pozwalają na prognozowanie zapotrzebowania na wsparcie edukacyjne, planowanie zasobów oraz tworzenie rekomendacji na poziomie państwowym i samorządowym” (s. 13). W obu opracowaniach zastosowano metodę analizy danych zastanych (*desk research*) oraz podobny schemat konstruowania pytań badawczych, a także identyczny przedział czasowy uwzględniony w badaniach: 2012-2023. W anglojęzycznej pracy źródłem danych były dokumenty Ministerstwa Zdrowia oraz dane pozyskane z artykułów indeksowanych w bazach: EBSCO i PubMed (nie podano procedur selekcji danych ostatecznie włączonych do analiz), w polskojęzycznym artykule zaś dane statystyczne dotyczące populacji osób w spektrum autyzmu, korzystających z usług Centrum Diagnostyki i Terapii Autyzmu przy Wojewódzkim Specjalistycznym Szpitalu Dziecięcym w Olsztynie. W badaniach danych

zastanych olsztyńskiego Centrum analizowano zmiany w populacji osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu w latach 2012-2023, z uwzględnieniem: wieku, płci i kryterium pełno/niepełnoletności, zaś w badaniach dotyczących danych ogólnopolskich pod uwagę brano: czas wyrażony rokiem kalendarzowym, wiek, płeć i podział na województwa. W przypadku publikacji polskojęzycznej wskazano trafnie ograniczenia badań własnych, iż wnioski z badań przeprowadzonych w lokalnym Centrum Diagnostyki nie mogą być uogólniane. W publikacji anglojęzycznej Habilitantka przeprowadziła dyskusję z odwołaniem do polskiej i zagranicznej literatury przedmiotu, we wnioskach z badań odniosła się do problemów praktyki diagnostyki i organizacji wsparcia edukacyjnego osób z zaburzeniem w spektrum autyzmu.

Podsumowanie

Omawiany cykl artykułów potwierdza, wskazany w ocenie monografii, interdyscyplinarny aspekt aktywności naukowej podejmowanej przez Habilitantkę. Epidemiologiczny kontekst zaburzeń ze spektrum autyzmu i wnioski płynące z interpretacji uzyskanych danych podkreślają zasadność realizacji poszczególnych projektów badawczych w obszarze mikrosystemu szkoły ogólnodostępnej w percepcji uczniów z zespołem Aspergera, z uwzględnieniem m.in. ich osiągnięć edukacyjnych, aspiracji i planów, relacji rówieśniczych oraz relacji nawiązywanych z pedagogami. Istotna wartość omawianej części osiągnięcia naukowego wypływa z przyjętej przez Habilitantkę pogłębionej - jakościowej - perspektywy analiz doświadczeń społecznych zarówno młodzieży, jak i dorosłych osób z zespołem Aspergera, co jest relatywnie rzadko spotykane w polskiej literaturze przedmiotu. Humanistyczny namysł nad doświadczeniami społecznymi omawianej grupy osób, mający na celu znalezienie systemowych rozwiązań w obszarze edukacji jest spoiwem łączącym publikacje wskazane jako główne osiągnięcie oraz monografią podoktorską. Mankamenty ujawnione podczas szczegółowego omówienia artykułów, nie umniejszają, w sposób zasadniczy, ich pozytywnej ogólnej oceny.

3. Aktywność naukowa realizowana w więcej niż jednej uczelni

Publikacje wykazane jako pozycje przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora obejmują: 3 rozdziały w monografiach naukowych oraz 3 artykuły naukowe. Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitantka opublikowała 2 monografie (w tym jedną w oparciu o pracę doktorską), jeden

rozdział w monografii naukowej oraz 15 artykułów naukowych, w tym 6 w medycznych czasopismach anglojęzycznych.

Publikacje podoktorskie są z jednej strony świadectwem dalszego rozwijania przez Habilitantkę nurtu badań nad biopsychospołecznym funkcjonowaniem osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu w dorosłości (Baczała D., Matulewski J., Markowska-Kacprzak A., Moszyńska M. [2025] „Social competence and daily living skills of autistic university students”), ale też ujawniają Jej zainteresowanie zagadnieniami z obszaru pedagogiki leczniczej i edukacji inkluzyjnej - Antoszevska B., Moszyńska (2019) „Doświadczenia nauczycieli szkół przyszpitalnych w paradygmacie inkluzji ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi; Moszyńska M., Antoszevska B. (2019) „Praca nauczyciela szkoły przyszpitalnej w perspektywie procesu inkluzji ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi –[...]”; Moszyńska M., Antoszevska B., Dowgierd K.,(2025) „Correlation between self-efficacy and peer communication in adolescents with craniofacial defects”. Wieloautorskie publikacje Habilitantki w medycznych czasopismach podejmujące problematykę z zakresu m.in. biologicznego i biochemicznego funkcjonowania osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu potwierdzają interdyscyplinarny charakter Jej aktywności naukowej oraz umiejętność łączenia aktywności naukowej z praktyką kliniczną.

Łączna liczba cytowań (bez autocytowań) w bazie Web of Science wynosi: 184; Scopus: 216; ERICH: 3; Google Scholar: 335 (całkowity dorobek). W dokumentacji podano także następujące dane: Index Hirscha: Web of Science: 5; Scopus: 5; ERIH PLUS: 1; Google Scholar: 6 oraz punktacja MEiN: 881 (po uzyskaniu stopnia doktora: 840).

Habilitantka wzięła czynny udział w 12 konferencjach, głównie ogólnopolskich, zaprezentowała także 1 poster na XIII Międzynarodowym Kongresie Autism Europe, który odbył się w Krakowie (2022).

W Autoreferacie Dr Małgorzata Moszyńska zadeklarowała udział w dwóch projektach: projekcie Narodowego Centrum Nauki (UMO 2014/14/M/HS1/00436 lata 2015-2018), dotyczącym m.in. rozumienia i społeczno-kulturowych uwarunkowań potocznych teorii umysłu i mindreadingu oraz międzynarodowym projekcie "ChildIN" (Projekt ERASMUS+, rola: ekspert wiodący). Wskazała ponadto na swoją przynależność do Europejskiej Sieci Współpracy

w zakresie Badań i Innowacji ERRIN (z ramienia samorządu województwa warmińsko-mazurskiego).

Wyrazem interdyscyplinarnych zainteresowań Habilitantki i potwierdzeniem poszerzania przez Nią kompetencji metodologicznych w zakresie metody narracyjnej jest fakt realizacji 20-dniowego stażu naukowego (termin: grudzień 2023 - marzec 2024) w Katedrze Kognitywistyki, w Instytucie Badań Informacji i Komunikacji na Wydziale Filozofii i Nauk Społecznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Staż obejmował aktywność naukową, konsultacyjną i szkoleniową.

W ramach aktywności recenzenckiej Pani Doktor dokonała oceny 19 artykułów w czasopismach naukowych, w tym: Children International Journal of Environmental Research and Public Health (2022- 8 artykułów), Children, Brain Sciences, Journal of Clinical Medicine, International Journal of Environmental Research and Public Health (2022-2023- 9 artykułów) oraz Seminare. Learned Investigations (2025-2 artykuły). Habilitantka przedstawiła w dokumentacji stosowne poświadczenia, wystawione przez: Multidisciplinary Digital Publishing Institute z siedzibą w Bazylei (17 artykułów) oraz Francis de Sales Scientific Society z siedzibą w Warszawie (2 artykuły).

Warto podkreślić, że Habilitantka stale podnosi swoje kwalifikacje zawodowe. Po uzyskaniu stopnia doktora, uzyskała 8 zaświadczeń o ukończeniu szkoleń, m.in.: „ADHD, autyzm-zadania dla pediatry”(Polskie Towarzystwo Pediatryczne, Oddział w Olsztynie, 2018); „Jak nauczać o dostępności i sposobach ich zapewnienia” (Accredited Coach Training Program, Leader Business Institute, 2021); „Metody statystyczne w badaniach społecznych” (StatSoft Polska, 2021); „Szkolenie wprowadzające w problematykę klasyfikacji ICD-11 dla pracowników podmiotów leczniczych” (Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego Szkoła Zdrowia Publicznego, 2023) oraz „Organizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej wszystkim dzieciom/uczniom z uwzględnieniem zróżnicowania ich potrzeb” (Instytut Edukacji i Innowacji, 2024).

Podsumowanie aktywności naukowej Habilitantki

Przyjęty przez Habilitantkę interdyscyplinarny charakter aktywności naukowej stanowi kontynuację tradycyjnego podejścia badawczego założycielki pedagogiki specjalnej, Marii Grzegorzewskiej, która akcentowała potrzebę przyjęcia wielowymiarowego spojrzenia

29

na osobę z niepełnosprawnością z istotną komponentą nauk z obszaru medycyny (m.in. psychiatrii) i psychologii klinicznej. Równocześnie jest odzwierciedleniem światowych trendów w nauce poszukiwania rozwiązania złożonych problemów osób doświadczających niepełnosprawności w podejściu interdyscyplinarnym. Warto podkreślić, że uczestnictwo w projektach badań klinicznych i podtrzymywanie doświadczeń współpracy ze specjalistami z zakresu nauk medycznych i biologicznych (w tym aktywność w roli recenzenta w międzynarodowych czasopismach), które wykazała w swoim dorobku Habilitantka niewątpliwie stanowi wartościowy zasób na drodze zawodowej oraz świadczy o szerokich kompetencjach współpracy w zespole interdyscyplinarnym i determinacji w poszukiwaniu pogłębionej wiedzy o badanym zjawisku, ale też wspólnych dróg do kreowania teoretycznych i praktycznych rozwiązań zmierzających do organizacji holistycznie ujętego wsparcia osób w spektrum autyzmu i ich rodzin.

Zaangażowania zawodowe Habilitantki łączące aspekt aktywności akademickiej i doświadczenie nabyte w trakcie zatrudnienia w szpitalu wojewódzkim, w tym kierowania Centrum Diagnostyki i Terapii Autyzmu sprzyja pogłębionemu rozumieniu całościowej percepcji biopsychospołecznego funkcjonowania osób w spektrum autyzmu w różnych okresach rozwojowych i szeroko ujętych kontekstach środowiskowych, a także uchwyceniu zależności zachodzących między poszczególnymi subsystemami ich środowiska. Omawiając ten istotny wątek działalności naukowej Habilitantki warto wspomnieć o głównym wyzwaniu towarzyszącym interdyscyplinarnej działalności naukowej na styku nauk społecznych i medycznych, którym jest wymóg respektowania wnioskowania opartego na dowodach (*evidence-based*), charakteryzującego model pozytywistyczny. Analiza dorobku Habilitantki, obejmującego współautorskie empiryczne prace opublikowane po doktoracie jako artykuły naukowe w czasopismach medycznych, osadzone w powyższym modelu, artykuły na temat dynamiki zmian populacyjnych zaburzenia ze spektrum autyzmu oraz publikacje z głównego cyklu poddanego recenzji odwołujące się do perspektywy konstruktywistycznej świadczą o kompetencjach łączenia przez Habilitantkę różnorodnych perspektyw naukowych w badaniach własnych, celem uzyskania pogłębionego obrazu funkcjonowania osób w spektrum autyzmu w kontekście środowiskowym. Warto, by Habilitantka potraktowała tę dualność w doświadczeniach badawczych jako wartościowy, a zarazem relatywnie nieczęsto spotykany w pedagogice zasób i kontynuowała swoje przyszłe badania (np. w obszarze

29

opracowania modelu diagnozy, co zainicjowano w monografii), łącząc na nowe sposoby obie perspektywy badawcze w kluczu uzupełniania się. Jako, że publikacje oparte na standardach Evidence Based Medicine/Evidence Based Practice najczęściej zamieszczane są jako artykuły w czasopismach naukowych indeksowanych w bazach Scopus i Web of Science, warto, by Habilitantka rozważyła zwiększenie udziału tej kategorii źródeł - obok dobrze już eksplorowanych przez Nią monografii i rozdziałów w monografiach - w bibliografii swoich przyszłych publikacji.

Warto także podkreślić, że swoistą protekcją przed niekorzystną, w opinii teoretyków pedagogiki, medykacją jest osadzenie przez Habilitantkę podejmowanych badań w perspektywie jakościowej. Ten aspekt Jej aktywności naukowej stanowi kolejny istotny argument za uznaniem Jej dorobku za ważny dla rozwoju dyscypliny pedagogika. Warto podkreślić, że analiza narracji, przyjęta jako metoda w trzech pracach badawczych, wskazanych jako elementy cyklu poddanego ocenie oraz w dysertacji doktorskiej stawia swoiste wymagania - ze względu na specyfikę nawiązywania oraz podtrzymywania relacji i komunikowania się osób, będących w spektrum autyzmu. Zdobywanie zaufania tychże osób oraz satysfakcjonująca realizacja projektu badawczego na etapie gromadzenia materiału stanowią potwierdzenie faktu posiadania przez Habilitantkę niezbędnych naukowych i osobistych kompetencji.

Należy także podkreślić nowatorski charakter podjętych dociekań naukowych sfokusowanych na analizie systemów diagnozy, edukacji i wsparcia instytucjonalnego oraz zatrudnienia osób z zaburzeniem ze spektrum autyzmu na tle krajów europejskich: Niemiec, Finlandii i Portugalii. Tak szeroko zakrojony obszar analiz wymaga nie tylko posiadania wiedzy z zakresu medycyny, psychologii klinicznej, socjologii, pedagogiki specjalnej, ale też bardzo dobrej orientacji w rzeczywistości społeczno-prawnej, dotyczącej analizowanych mikro- i egzosystemów oraz formalnych i merytorycznych aspektów ich organizacji w Polsce, by sprostać wyzwaniu dokonania analiz porównawczych w kontekście międzynarodowym. Niewątpliwie sprzyja powyższemu wielospecjalistyczne wykształcenie Habilitantki, jej aktywność zawodowa: uniwersytecka, realizowana w dwóch ośrodkach akademickich oraz kliniczna, praktykowana w dwóch instytucjach, a także pasja uwidaczniająca się w aktywności popularyzatorskiej.

4. Ocena osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzatorskich

W Autoreferacie Habilitantka zadeklarowała uznanie aktywności dydaktycznej, organizacyjnej i popularyzatorskiej za integralną część swojego rozwoju naukowego i zawodowego, kładąc szczególny nacisk na obszar szkolenia kadr pedagogicznych, rodziców pacjentów oraz popularyzację wiedzy w różnych środowiskach. Aktualnie jest członkiem Zespołu Eksperckiego Pedagogiki Specjalnej przy Sekcji Pedagogiki Specjalnej Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN w kadencji 2024-2027 oraz należy do międzynarodowej organizacji Autism Europe. Od 2016 roku pełni funkcję członka zarządu Stowarzyszenia „Pomoc i Wsparcie Dzieciom w Chirurgicznym Szczękowo-Twarzowym i Rekonstrukcyjnym Leczeniu Wad Twarzoczaszki”.

W ramach praktyki klinicznej Habilitantka kieruje poradnią Centrum Diagnostyki, Leczenia i Terapii Autyzmu oraz Poradnią Zdrowia Psychicznego dla Dzieci w Wojewódzkim Szpitalu Dziecięcym w Olsztynie, w powyższym szpitalu jest też neurologopedą., pracującą z osobami z wadami ortognatycznymi, wadami twarzy i czaszki.

Dokonując oceny Habilitantki w przedmiotowym obszarze należy podkreślić spójność profilu Jej zainteresowań naukowych z doświadczeniami klinicznymi i organizacyjnymi w zakresie zarządzania placówkami diagnostyczno-terapeutycznymi.

W Autoreferacie Habilitantka wskazała jako istotną, swoją działalność szkoleniową i edukacyjną adresowaną do nauczycieli, specjalistów oraz rodziców dzieci z niepełnosprawnościami. Do zrealizowanych aktywności w omawianym obszarze należą:

- prowadzenie zajęć logopedycznych w ramach Punktu konsultacyjno - wspierającego dzieci i młodzież niepełnosprawną oraz ich rodziny i programu „Partner” (2005-2006),

- programy edukacyjne dla nauczycieli realizowane we współpracy z Wydziałem Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Miasta Olsztyna: „Nauczycielu, masz dziecko z zespołem Aspergera w swojej klasie” (2007, 2009); „Diagnoza i opieka przedszkolna nad małym dzieckiem z całościowymi zaburzeniami rozwoju” (2008); „Program edukacyjny dla kadry pedagogicznej na szczeblu ponadgimnazjalnym z zakresu całościowych zaburzeń w rozwoju dzieci” (2010);

- cykle wykładów i warsztaty dla nauczycieli przedszkoli i rodziców oraz kadry żłobków: „Czy to już nadrucholiwość psychoruchowa, a może tylko norma w rozwoju dziecka - jak rodzic może sobie radzić, czy coś poradzić może nauczyciel?” (2011, 2012); „Opieka nad dzieckiem z opóźnionym rozwojem mowy - czy to już czas na pomoc?” (2013); „Zespół Aspergera-

29

diagnoza, leczenie, terapia, funkcjonowanie w szkole” (2013); „Całościowe zaburzenia w rozwoju dzieci” (2013) oraz „Mądra gra i zabawa podstawą rozwoju dzieci” (2014).

Łączna liczba adresatów powyższych form edukacyjnych i szkoleniowych wynosi (dane w oparciu o Autoreferat): 2800 pracowników placówek opiekuńczych i edukacyjnych oraz 1150 rodziców.

Odbiorcami aktywności szkoleniowej i popularyzatorskiej Habilitantki byli także pracownicy uczelni wyższych. Na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim przeprowadziła Ona szkolenie zatytułowane „Funkcjonowanie osoby z całościowymi zaburzeniami rozwoju” (2015), zaś w Instytucie Pedagogiczno-Językowym PWSZ w Elblągu wygłosiła wykład: „Interdyscyplinarny model opieki nad dzieckiem z wadą rozwojową twarzoczaszki” (2018). W 2018 roku wystąpiła jako ekspert, w Klubie Aktywnej Rodziny PAJACYK w Olsztynie.

Wysokie zaangażowanie Habilitantki w działalność szkoleniowo-popularyzatorską, mieszczące się w obszarze wywierania wpływu aktywności naukowej na rzecz środowiska społecznego, świadczy o Jej dojrzałej recepcji istoty pedagogiki jako nauki stosowanej. Zostało ono także docenione przez Zarząd Województwa Warmińsko-Mazurskiego, który przyznał Pani Doktor Małgorzacie Moszyńskiej Odznakę Honorową za Zasługi dla tegoż województwa.

Konkluzja

Biorąc pod uwagę przepisy określone w Ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (art. 219, ust.1, pkt. 2 i 3) stwierdzam, że kryteria oceny osiągnięć osób ubiegających się o nadanie stopnia doktora habilitowanego zostały spełnione. Na podstawie przedłożonej do recenzji dokumentacji uznaję, że Pani dr Małgorzata Moszyńska prezentuje osiągnięcia naukowe, które pozwalają mi uznać znaczący wkład Habilitantki w rozwój dyscypliny pedagogika. Równocześnie wnioskuję o dopuszczenie Pani dr Małgorzaty Moszyńskiej do dalszych etapów procedury habilitacyjnej.

